

Den gode opstart for økologiske æglæggere

Tjekliste og katalog for at sikre
en robust, økologisk høne

INDLEDNING

Der er sket en stigning i fjerpilning i økologiske etagesystemer de seneste år. Fjerpilning er et tegn på nedsat velfærd, kan mindske dyrenes sundhed og i værste fald resultere i, at der går kannibalisme i flokken. Derfor er det vigtigt, at der gøres en forebyggende indsats for at mindske dette. Hold øje med, hvordan hønikerne holdes i opdrættet. Jo mere ens du kan holde dine høns sammenlignet med denne, des bedre.

I flytteprocessen må der ikke ske fejl på trods af, at det er en meget kort periode i hønens liv. En mangelfuld og for lang flytning kan stresser høniken og gøre omhuen i opdrættet til et spild af energi.

Når hønerne efterfølgende går i æglægning, er det vigtigt at overvåge flokken. Der er meget at vinde ved at spotte problemet lige, når det er begyndt. Så er det nemlig muligt at korrigerer på foder eller management, før at fjerpilningen tager til.

Tekst

Sofie Knorr Jensen
Innovationscenter for
Økologisk Landbrug

Niels Finn Johansen
Innovationscenter for
Økologisk Landbrug

Layout

Mona Dalsgård Veirum
Økologisk Landsforening

Forsidebillede

Henrik Bjerregrav

1. Udgave

Dette katalog er udarbejdet af Innovationscenter for Økologisk Landbrug i projektet Den gode opstart for økologiske æglægere med støtte fra Fonden for økologisk Landbrug.

Fonden for **økologisk landbrug**

TJEKLISTE

INDEN OPSTARTEN

Til højre ses en tjekliste til at sikre en god kvalitet af din økologiske hønnike. Hvis du ønsker en stabil og vedvarende æglægningsperiode, kan du bruge denne til at tjekke, om din hønnike er velforberedt til livet som økologisk høne.

UNDER FLYTNINGEN

Flytteprocessen kan let blive en meget stressende oplevelse for hønniken og give en dårlig start i æglæggestalden, hvis den ikke planlægges grundigt. Det er ærgerligt, hvis et godt hold fra opdrættet bliver ødelagt under transporten. Der skal være klargjort en plan, så stress, skader, sult og tørst undgås så vidt muligt.

VED START AF PRODUKTIONSPERIODE

Et velgennemført opdræt og en vellykket flytteprocedure, som beskrevet ovenfor, er den første forudsætning for at kunne opnå god velfærd under opstarten - og også for god velfærd i hele æglægningsperioden. Næste forudsætning er "rettidig omhu". Der må ikke ske fejl, når man passer høns. Derfor kræver det både god planlægning og opmærksomme hønsepassere at opnå den succesfulde æglæggestald.

HAR DU AFTALT MED OPDRÆTTER, HVORDAN OPDRÆTTET SKAL UDFØRES?

✓ Opdrætsstaldens indretning, foderanlæg, vandsystem, etagesystem, siddepinde etc.	5
✓ Tilsyn og menneskelig kontakt	5
✓ Fodertyper og -struktur samt grovfoder	5
✓ Lysprogram, timer og lysstyrke	6
✓ Vaccinationsprogram	7
✓ Indvoldsorm- og sundhedskontrol i opdræt	8
✓ Besøg hos opdrætter	8
✓ Flyttedato og flytteprocedure	8

HAR DU SIKRET AT

✓ Din stald er klar til modtagelsen?	11
✓ Arbejdsgangene ved indsætning er sikret, så hønerne ikke tager fysisk skade eller bliver smittet med sygdom?	11
✓ Der er folk nok til opgaven?	12
✓ Vær opmærksom i dagene efter flytning	13

ER DER UNDER DEN DAGLIGE PASNING

✓ En plan for lysprogram	15
✓ Foderplan	16
✓ Tilsyn af dyrenes adfærd og fjerdragt	16
✓ Kannibalisme	17
✓ Fokus på hygiejne	17
✓ Overvågning af ægindsamling samt ægvægt	18
✓ Regelmæssige fodringstidspunkter	18
✓ Effektiv udmugning	18

INDEN OPSTARTEN

Det er vigtigt at holde sig for øje, at hønens succes som æglægger grundlægges allerede fra dag 1 i opdrætsfasen. Herefter er der en lang række faktorer, der kan understøtte eller omvendt ødelægge hønens gode egenskaber. Man skal således være meget opmærksom på forløbet, der går forud for tidspunktet for modtagelse af hønningen.

Inden et opdræt påbegyndes, bør der laves en detaljeret aftale mellem ægproducent og opdrætter om, hvordan opdrættet skal forløbe med hensyn til staldlayout, foder, lys, vaccination og sygdomsbekæmpelse. Formålet med aftalen er at sikre, at hønnikerne under opdrættet forberedes bedst muligt til de forhold de skal leve under i æglægningsperioden.

Aftalerne bør laves inden opdrætsperioden starter, og bør følges op med besøg i opdrættet enten af producenten selv eller af en konsulent. Opdrætter bør i øvrigt forpligtes til straks, at meddele eventuelle uforudsete afvigelser fra det aftalte optimale opdrætsforløb, således at korrigerende handlinger straks kan iværksættes i opdrættet eller æglæggestalden.

Sørg således for at de hønniker, du sætter ind, er fysiologisk veludviklede og klar til æglægning. Hønnikerne skal have korrekt kropsvægt og være ensartede, fri for sygdom, parasitter og behørigt vaccinerede mod de sygdomskim, de måtte møde i din produktion.

OPDRÆTSSTALDENS INDRETNING, FODERANLÆG, VANDSYSTEM, ETAGESYSTEM, SIDDEPINDE ETC.

Opdrætsstalden skal ligne æglæggestalden mest muligt, således at hønnikerne lærer, hvordan de finder foder og vand, samt kommer op på siddepinde om natten. Næsten al økologisk ægproduktion foregår i etagesystemer – eller kummesystemer, hvor hønerne skal flyve mindst 70 cm op for at få foder og vand. Derfor

skal kyllingerne lære "at flyve op" allerede i opdrætsstaldene enten ved, at disse er forsynede med etagesystem eller hejsbare slats, hvor foder og/eller vand er placeret, i et hævet niveau på mindst 70 cm. Såfremt hønnikerne ikke har lært "at flyve op", risikerer man, at de dør af sult og tørst efter indsætning i æglæggestald.

TILSYN OG MENNESKELIG KONTAKT

Stil krav til opdrætter om at sørge for, at hønnikerne bliver vant til menneskelig kontakt – jo mere menneskelig kontakt jo bedre velfærd. Hvis man fra dag et i opdrættet forstyrrer dyrene dagligt med utidige besøg, vil flokken ende med at have en roligere natur end en flok, der har haft et uforstyrret opdræt. Menneskelig

støj og aktivitet gør nemlig de kommende æglæggere mindre følsomme overfor stimuli. Derfor anbefales det at være mere i stalden, men også at medarbejderne og producenten ikke er bange for at støje og svinge med arme i opdrættet.

FODERTYPER OG -STRUKTUR, GROVFODER

Foder bør omfatte et meget fint formålet og næringsstofmæssigt koncentreret foder i startfasen (0 – 3 uger) og i den lidt senere startfase (4 – 8 uger) en smule mindre koncentreret foder med en grovere struktur. Den fine formaling skal sikre, at de små kyllinger er i stand til at æde foderet. Det høje næringsstofindhold er nødvendigt for at sikre tilstrækkelig udvikling af kyllingernes skelet, indre organer og muskler.

I kyllingens senere udviklingsfaser aftager tilvæksten af knogler og muskler. Derfor skal næringsstofindholdet i det såkaldte voksefoder (9 – 17 ugers alderen) reduceres, således at

hønnikerne er nødt til at æde større mængder foder for at få tilstrækkeligt med næringsstof, men uden at de bliver for fede. En fed hønnike bliver en dårlig æglægger. At give et næringsstofreduceret foder i vokseperioden sikrer, at hønnikens mave/tarmsystem udvikles til at kunne omsætte store foder mængder. Det får den brug for under æglægningsstarten, hvor næringsstofbehovet er særlig stort. Foderstrukturen i voksefasen bør være groft formålet cross eller melfoder.

LYSPROGRAM, TIMER OG LYSSTYRKE

Lysprogrammet (dagslængde og lysintensitet) tilpasses afhængig af genotype, årstid og ægproducentens præference for store eller små æg.

Lys og lyspåvirkning er meget vigtig for hønsefugles udvikling. Tiltagende lysstimulering stimulerer kyllingen til at blive kønsmoden og igangsætte æglægning, mens aftagende stimulering virker i retning af at stoppe kønsmodning og æglægning. Lysstimulering er i praksis en kombination af dagslængde og lysstyrke. Som tommelfingerregel påvirker dagslængden med 2/3 af stimuleringen, mens lysstyrken påvirker med 1/3. Man forsøger derfor at styre kyllinger, hønnikers og hønens lyspåvirkning, så kønsmodning først starter ved 17 – 18 ugers alder og æglægning ved 19 -20 ugers alder.

Processen starter allerede i kyllingens første leveuger. En hurtig nedgang i dagslængde i starten af opdrættet vil virke i retning af "tidlig æglægningsstart", mens en langsom nedtrapning vil virke i retning af "sen æglægningsstart". Dagslængden i vokseperioden 8 – 17 uger har primært betydning for hønnikens tilvækst. I denne periode har man også mulighed for at lysstimulere dem, alt efter hvornår man ønsker at starte kønsmodningen. Jo kortere dagslængde i vokseperioden, jo mindre bliver hønniken, og des nemmere er det, at stimulere den til at lægge æg. En kombination, som kan være kritisk. En lille høne, der går tidligt i lægning, vil have svært ved at optage tilstrækkelig mængde næringsstof og derfor lægge små æg. Den kan desuden risikere at udvikle stress og fjerpilningsadfærd. I økologisk opdræt anbefales en lidt længere dagslængde end i konventionelt opdræt, dvs. ca. 10 timer pr. dag.

Om vinteren, når den naturlige dagslængde (udenfor) er kort, og hønnikerne ikke er stimulerede af udefrakommende lys, bør denne øgning af dagslængde starte allerede i opdræts-huset. I sommerhalvåret, hvor den naturlige dagslængde er lang, bør man derimod undlade

at stimulere i opdræt, og først øge dagslængden, når hønnikerne er sat ind i æglæggestalden. Lysprogrammet skal sikre, at hønnikerne ikke går for tidligt i æglægning. I opdrætsstaldene er muligheden for at styre dagslængden større end den er i æglæggestaldene.

Tiltagende lysstimulering stimulerer kyllingen til at blive kønsmoden og igangsætte æglægning, mens aftagende stimulering virker i retning af at stoppe kønsmodning og æglægning.

De fysiske forhold i både opdrætsstald og æglæggestald kan dog være meget forskellige fra gang til gang, og en vurdering af hønnikernes udvikling og lyspåvirkning skal indgå i overvejelserne om dagslængde og lysstyrke hver gang man flytter et hold opdræt. Man skal især være opmærksom på, at hønnikerne ikke oplever aftagende dagslængde i forbindelse med flytningen, det kan f.eks. ske, hvis lysprogrammet ikke er aftalt mellem opdrætter og ægproducent, eller om sommeren hvis opdrætshuset er meget lysutæt, og ægproducenten lukker hønnikerne inde i en lystæt inderstald med kort dagslængde. Hvis dagslængden af den ene eller anden årsag nedsættes i forbindelse med flytningen, vil hønnikernes kønsmodningsproces blive stoppet. Dette er meget stressende for flokken, og æglægningsstarten vil blive langsom og ujævn.

Foto: Karen Munk Nielsen

VACCINATIONSPROGRAM, HVILKE VACCINER - HVORNÅR OG HVORDAN

Som udgangspunkt skal man altid følge standardvaccinationsprogrammet, som anbefalet af fjerkrædyrlægen. Vaccination mod Newcastle Disease er lovpligtigt. Herudover beslutter man i samråd med fjerkrædyrlægen ud fra det igangværende og eventuelt også tidligere holds sundhedsstatus, om der er behov for supplerende vacciner mod f.eks. E. coli, rødsyge, pasteurella, IB eller andet.

Data vedrørende parasitbelastningen (orm og blodmider) i det igangværende hold bør også indgå i planlægningen af eventuelle behandlinger af det nye hold, da det kan indikere, om det kommende hold er i risici for et højt parasitpres. En række vaccinationer foretages allerede i rugeriet af den daggamle kylling, så man bør tage stilling til vaccinationsprogrammet allerede inden opdrætsperioden starter.

INDVOLDSORM- OG SUNDHEDSKONTROL I OPDRÆT

Man bør sikre sig at opdrætter gennemfører relevante og lovpligtige sundhedskontroller, herunder for salmonella og fugleinfluenza.

Indvoldsorm er fra 1. januar 2022 blevet et alvorligt problem, idet man ikke længere kan sælge æg som økologiske under- og 2 dage efter behandling med veterinær medicin. Ægproducenterne bør derfor sikre

sig at hønnikerne ikke har indvoldsorm ved indsætning af nyt hold. Det gøres ved at bede opdrætteren indsende gødningsprøver til undersøgelse for ormeæg (EPG) 14 dage før flyttedatoen. Såfremt der findes ormeæg behandles med godkendt ormemiddel de sidste 5 dage før levering. Om muligt gentages behandlingen umiddelbar efter flytning til æglæggerstald.

BESØG HOS OPDRÆTTER

For at sikre, at der er overensstemmelse mellem opdræt og æglæggerstald, anbefales mindst et besøg hos opdræt. Dette kan gøres af enten producenten eller konsulenten. Under besøget skal der være fokus på kyllingernes sundhed,

adfærd, vægt, ensartethed, lys, foder og vaccinationsprogram. Dette skal koordineres med de krav og ønsker, som man har hjemme i æglæggerstalden. Altså skal det sikres, at alting går op i en højere enhed.

FLYTTE DATO OG FLYTTEPROCEDURE

Især i vinterperioden anbefales at sænke temperaturen i opdrætsstalden til 12 – 15 °C de sidste 2 – 3 uger før flytning. Dette vil stimulere foderoptagelsen og sikre hønernes næringsstofforsyning i starten af læggeperioden. Samtidig vil en sænkning af temperaturen i opdrætsstalden sikre et højere luftskifte og dermed en bedre luftkvalitet.

Opdrætteren bør sikre, at der er foder og vand helt op til indfangningen. Aftal flyttedato i god tid, så alle parter har god tid til forberedelse. Avlsselskaberne anbefaler flytning ved 17-18 uger, men senest 2 uger før æglægning starter. I god tid aftales med transportør, hvornår flytningen skal foregå, og hvor mange dyr og kilo dyr, der skal flyttes for, at det nødvendige materiel kan beregnes.

UNDER FLYTNINGEN

Det er vigtigt at undgå fejl mellem opdræts- og æglæggestalden. Selvom flytteprocessen kun er en meget lille del af hønens liv, kan en klodset flytning skabe uoprettelige skader på flokken. Derfor skal det planlægges i god tid og hellere have en hånd for meget end at skulle nedprioritere arbejdsopgaver. Alt skal gå op i en højere enhed, og flytteprocessen skal være så hurtig, men stressfri, som muligt. Der må ikke være for stor en ændring i lysperioden, og hønnikerne må ikke tørste eller sulte i længere perioder.

ER DIN STALD KLAR TIL MODTAGELSEN?

Hus og inventar rengøres og desinficeres og tørres ud, diverse inventardele efterses og vedligeholdes, huset opvarmes i kolde perioder, og strøelse lægges først ud efter indsætning af hensyn til transportbure på hjul. Der skal ifølge lovgivningen være strøelse på mindst 1/3 af gulvarealet og 250 cm² strøet areal pr. høne. Man kan med fordel placere strøelsen langs væggene for at have fri passage til burene med hønnikerne under indsætning. Herefter kan hønnikerne selv fordele strøelsen i hele stalden. Temperaturen skal være mindst 15 °C. Varmetilførsel kan være påkrævet i kolde perioder, hvor opvarmning skal påbegyndes i god tid, så inventaret når at blive varmt. Man kan lukke af under systemet i en kort periode, indtil hønerne har fundet op i systemet og æglægningen er startet.

Foder af samme type og struktur som i opdrætsstalden skal være klar i fodertrug/-render. Gennemskyl vandsystemet og hæld friskt vand på dagen før levering. Justér vandnipler i højden og hold et lavt vandtryk fra starten, så der hænger en synlig vanddråbe. Når hønnikerne har fundet ud af at bruge vandniplerne, kan trykket justeres som normalt.

I etagesystemer indstilles lyset, så det tænder først i etagen, hvor rederne findes. Dette for at gøre hønerne opmærksom på rederne. Herefter tænder lyset i loftet og under systemet. Både ved start og slut på dagen skal der være ca. 15 minutters skumringsperiode, så hønerne kan finde sig til rette. Såfremt man ønsker at øge dagslængden, reguleres dette fra dag to efter indsættelsen.

ER ARBEJDSGANGENE VED INDSÆTNING SIKRET, SÅ HØNERNE IKKE TAGER FYSISK SKADE ELLER BLIVER SMITTET MED SYGDOM?

Alt udstyr skal være i god stand, rengjort og desinficeret til det nye hold. Sanering er vigtig, for at de nyankomne hønniker ikke modtager sygdomme fra tidligere hold, da parasitter eller virus kan give nedsat velfærd under opstarten. Under flytningen skal der være fokus på

smittebeskyttelse. Der skal være rene-/urene zoner under pålæsning, samt sluser, håndvask og fodtøjsskift. Det er for, at den nyligt rengjorte stald ikke får bakterier, virus eller parasitter ind fra miljøet udenfor.

ER DER FOLK NOK TIL OPGAVEN?

Indfangning og flytning skal foregå med et passende antal hjælpere, da hele flokken helst skal kunne flyttes samme dag. Specielt flytningen i opdrættet kræver mange hænder. Der skal være nogen til at drive hønerne sammen, til at fange, til at bære ud og til at vaccinere. I æglæggestalden skal der være nogen klar til at modtage hønerne og nogen til at køre

dyrene ind i stalden. Det er bedst at starte indfangningen om morgenen kort tid efter, at lyset er tændt. Dog skal hønikerne have haft mulighed for at få foder og vand. Indsætningen i æglæggestalden skal helst være afsluttet først på eftermiddagen, så der er tid til at observere dyrene, og så dyrene kan nå at finde vand og foder før mørkeperioden.

Foto: Tomas Fibiger Nørfelt

VFÆR OPMÆRKSOM I DAGENE EFTER FLYTNING

Lige efter indsætning af flokken bør man sikre sig, at alle høner kommer op i systemet hver aften, så de får foder og vand. Skulle der være nogle få høner, der ikke lærer det, og af denne eller en anden grund viser sygdomstegn eller svagelighed, bør de fjernes fra flokken.

Lyset under systemet holdes slukket de første dage, hvor der er lukket af for hønerne, indtil de har fundet sig til rette i systemet, og æglægningen er begyndt. Lyset i produktionshuset skal den første dag slukke på samme tidspunkt som i opdrætsstalden, og lyspåvirkningen skal være tilpasset den lyspåvirkning, hønikerne har været udsat for i opdræt. Såfremt man ønsker at øge dagslængden, reguleres dette fra dag to efter indsættelsen. I de første uger øges med en time pr. uge. Fra hønerne er 21 uger anbefales en dagslængde på 15 timer. Dagslyset tilpasses det naturlige dagslys bedst muligt, især hvis huset ikke er lystæt. I sommerperioden er det en fordel at lyset tænder kl. 5 og slukker kl. 20.

Lyset i huset bør slukke gradvist nedefra og op, og der skal altid være en skumrings-/tummørkeperiode, både når lyset tændes og slukkes for at hønerne kan nå at finde sig til rette. Anden aften og de følgende aftener går man ind lige efter at lyset er slukket og sætter høner fra gulvet op i systemet. Man fortsætter denne aktivitet, indtil alle høner har lært selv at komme op i systemet. Det er en god investering for at undgå gulvæg og samtidig en god mulighed

for at lytte efter f.eks. luftvejssymptomer, mens dyrene er i hvile. Hold eventuelt vågelyset tændt medens hønerne sættes op.

Rederne holdes lukket indtil det første æg ses, derefter skal de åbne en time før lyset tænder. I starten holdes de åbne indtil 3 timer før lyset slukker, senere reduceres de til 5 timer før lyset slukker. I de første to døgn overvåges vand- og foderforbrug og hønernes adfærd meget tæt ved at gå rundt i huset ofte. På den måde vænner dyrene sig også til menneskers tilstedeværelse.

Lige efter indsætning af flokken bør man sikre sig, at alle høner kommer op i systemet hver aften, så de får foder og vand. Skulle der være nogle få høner, der ikke lærer det, og af denne eller en anden grund viser sygdomstegn eller svagelighed, bør de fjernes fra flokken.

START AF PRODUKTIONS- PERIODE

Pasningsprogrammerne for høneflokken bør som udgangspunkt, jf. ovenstående, være fastlagt allerede inden hønnikerne sættes ind i stalden. Fastlagte pasningsrutiner, tidspunkter for fodring, tildeling af grovfoder, tænd/sluk tidspunkter for lys mm. bør som hovedregel ikke ændres undervejs, ud over det som er planlagt. Høner er vanedyr, der stresses ved ændringer i rutinerne. Særlig galt går det hvis der er tale om deciderede fejl/svigt f.eks. lys tænder/slukker ikke, foder og/eller vandforsyning svigter. Sådanne hændelser må ikke ske når man arbejder med høns. Eksempelvis kan en enkelt dag uden vand slå flokken ud af æglægning og fremkalde en velfærdsmæssig og produktionsøkonomisk katastrofe.

Tilsyn, overvågning og afhjælpning af problemet er derfor de vigtigste arbejdsopgaver i æglæggestalden. Der må ikke ske svigt.

KORRIGERENDE HANDLINGER KAN VÆRE NØDVENDIGE

Uanset hvor godt man planlægger, vil der både i startfasen - og senere i produktionsforløbet - kunne opstå behov for at lave korrigeringer, f.eks. hvis ægvægten er for lav, hønerne bliver stressede eller syge, hønerne piller fjer, der er for høj dødelighed etc. Der er meget at vinde ved at spotte et problem lige, når det er begyndt, eller allerhelst før det begynder. Så er det nemlig muligt at korrigere på management, før fjerpilningen og/eller produktionstab overhovedet begynder.

Ægproducenten skal inden indsætning have opdateret sin viden om opdrættet, herunder hvilke lys-, foder- og vaccinationsprogrammer der er gennemført. Ud fra denne viden, skal ægproducenter ved indsætning have planlagt sin foderblanding, så den har samme indhold og struktur, som den havde i opdrætterstalden. Ligeledes planlægges lystimer og lysstyrke og eventuelt supplerende vaccinationer.

**I æglæggestalden må intet gå galt:
altid, alting på samme tid, samme sted og samme måde hver dag.**

EN PLAN FOR LYSPROGRAM

Som udgangspunkt skal høns have så høj lysstyrke, at de kan finde rundt i stalden. Hønsene skal kunne finde foder og vand, se hinanden og det beskæftigelsesmateriale, som findes i form af strøelse og grovfoder. Det vil i praksis sige, at lysstyrken skal være omkring 15 – 20 lux.

Omvendt er det også sådan, at meget høj lysstyrke øger risikoen for kannibalisme i situationer, hvor hønerne er stressede. I etagesystemer skal lysprogram og ikke mindst lysstyrke afpasses til de forskellige niveauer i etagesystemet. Der kan blandt andet opstå kannibalisme i rederne, hvis lysstyrken under dem er for høj. Derfor bør man sikre sig, at lysstyrken inde i stalden er moderat, dvs. sådan, at man med rimelighed kan læse avisen derinde.

Vær opmærksom på vinduer og eventuelt andre åbninger. Solen må ikke kunne skinne direkte ind til hønsene. Sæt eventuelt gardiner eller andet for vinduer og åbninger. I økologiske

stalde skal der være adgang for dagslys, men lyset må gerne være diffust eller indirekte.

Når man i daglig tale snakker om at dæmpe lys, så er der tale om lysstyrken (intensiteten) og ikke om dagslængden. Hos høns må man aldrig reducere dagslængden.

Større erhvervsmæssige stalde er som regel udstyret med lysstyrkeregulering, dvs. man kan regulere lysstyrken ved at dreje på en knap. I mindre stalde er man oftest nødt til at male lyskilderne mere eller mindre til for at dæmpe lyset. Der bør anvendes rød farve. Til det formål kan det anbefales at bruge oxydrødt, et pulver man blander i kalken, når man vil kalke huse røde. Det røde pulver røres op i vand og males på lamperne med en pensel. Oxydrødt har den fordel - sammenlignet med anden rød maling - at det kan fjernes igen, når der ikke længere er behov for lysdæmpning. Oxydrødt kan købes i de fleste tømmerhandler.

FODERPLAN

Perioden fra indsætning i æglæggestald ved 17 – 18 ugers alder og frem til topproduktion ved 26 –27 ugers alder er den mest kritiske fase i hønernes liv. Det er også den periode, hvor hønevelværdien er mest truet. I denne periode skal hønnikerne finde sig til rette i et nyt miljø. Hønniker, som ikke hurtigt finder foder og vand, bliver svage og dermed lette ofre for stærke hønens aggression. Generelt øges samtidigt hønnikernes næringsstofbehov til udvikling af æglægningsorganer og ægproduktion. For at imødekomme det stigende næringsstofbehov skal hønniken øge sin foderoptagelse fra 70 g/dag til ca. 120 g/dag, svarende til en øgning i foderindtagelse på ca. 70 % indenfor 2 – 3 uger. Hønnikens mave/tarmsystem er ikke udviklet til så høj foderindtagelse, og det ses i praksis, at det tager 5 - 6 uger inden foderindtagelsen er tilstrækkelig til at dække hønernes behov.

I den mellemliggende periode er hønerne således underforsynede med næringsstoffer, særligt aminosyrerne methionin og cystin. Foderleverandørerne forsøger at imødekomme de unge hønens næringsstofbehov ved at øge foderets næringsstofkoncentration (energi

og aminosyreindhold) - et tiltag som dog kun delvist løser problemet. Problemet er bl.a., at hvis foderet skal indeholde tilstrækkeligt med aminosyrer, bliver proteinindholdet i foderet alt for højt, hvilket resulterer i våd og klistret gødning, dårligt indeklima og risiko for, at flokken smittes med sygdomsfremkaldende bakterier, virus eller parasitter.

Næringsstofmangel øger hønernes stress-/aggressionsniveau og dermed risikoen for fjerpilning og kannibalisme. Hvis hønernes gødning samtidig er tynd, vil klatterne hænge i hønernes fjerdragt. Disse klatter bliver hurtigt genstand for andre hønens undersøgende hak, som potentielt kan udvikle sig til fjerpilning og måske endda kannibalisme.

Sørg for at stimulere hønerne, herunder at sørg for at strø med høvlspåner eller snittet halm, lidt men ofte. Bemærk at halm og træpiller ikke duer til at stimulere. Giv hønerne grovfoder hver dag, lidt til unge høner, mere til ældre høner, og husk at tildele samme mængde hver dag! Bemærk, at de meget populære lucernehøboller er bedre end ingenting, men er ikke et materiale at foretrække.

TILSYN AF DYRENES ADFÆRD OG FJERDRAGT

En klar velfærdsindikator hos hønerne er deres fjerdragt. En flok, der er utilpas, kan let begynde at pille fjer. Derfor er det vigtigt, at man under dagligt tilsyn har dyrenes fjerdragt for øje. Hvis hønerne begynder at se bare ud, skal der reageres hurtigt for at undgå eskalering. Man skal vurdere, om der er problemer med foderets

kvalitet og sammensætning, lysprogrammet, strøelseskvaliteten og grovfoderet. En anden indikator på fjerpilning er mangel på fjer i strøelsen. Høner, der piller fjer, vil typisk også indtage de mindre fjer og dun fra strøelsen. Derfor er en strøelse uden fjer et advarselstegn på fjerpilning.

KANNIBALISME

I de tilfælde, hvor der er opstået kannibalisme, er man nødt til at dæmpe lyset kraftigt. Straks man ser den første høne med blødende sår, skal man begynde at dæmpe lyset. Herefter skal man holde skarpt øje med flokken. Kommer der flere med blødende sår, dæmper man lyset mere – og mere indtil kannibalismen ophører. Efter nogle dage uden kannibalisme begynder man igen forsigtigt at øge lysstyrken, idet man naturligvis iagttager høneflokkens nøje og sikrer, at kannibalismen ikke genopstår.

Under denne proces bør man samtidigt give hønerne et mere koncentreret foder og et ekstra tilskud af fiskemel, 3 – 5 g/høne pr. dag. Fiskemelet blandes sammen med fuldfoderet. Når man er økologisk ægproducent, skal man bruge fiskemel "Naturrox". Det bemærkes, at kannibaliserede dyr skal fjernes fra stalden, da synlige sår motiverer til mere hakkeadfærd. Let skadede dyr kan isoleres i separate rum, indtil sårene er helet. Svært skadede dyr skal aflives.

Foto: Karen Munk Nielsen

FOKUS PÅ HYGIEJNE

Hold øje med blodmider. Disse kan findes på inventaret specielt på undersiden af redekasserne. Blodmiderne kan både mindske hønernes velfærd men også de ansattes, da småkravlet sætter sig på tøj og i hår. Ved mindste tegn på blodmider iværksættes bekæmpelse med Siliciumpulver.

Udluftning i stalden kan være vigtig for at have et højt sundhedsniveau. Frisk luft er vigtig for hønernes velfærd og sundhed, og dårlig luftkvalitet kan både i opdræt og

æglæggestalden give anledning til fjerpilning. Derfor skal man hellere holde det lidt for koldt i stalden frem for varmt, hvor der vil være øget risiko for høj koncentration af ammoniak og smittekim.

Hav ren/uren zone mindst et sted men gerne to. Her skal der som minimum skiftes fodtøj men også gerne tøj. Der skal være en håndvask med sæbe og desinfektionsmiddel ved skiftet mellem zonerne. Dette gøres for at undgå at slæbe virus, bakterier og parasitter ind til hønerne.

OVERVÅGNING AF ÆGINDSAMLING SAMT ÆGVÆGT

En høne med lav velfærd har ofte en tilsvarende lav produktivitet. Nogle gange kan man spotte kommende velfærdsproblemer ved et fald i produktivitet. Specielt ægvægten kan afsløre sygdom eller mangel på næringsstoffer. Et fald med 1 g i ægvægt kan være det første tegn på kommende velfærdsproblemer i flokken. Derfor skal foderet, lysprogrammet

og strøelses-/luftkvalitet vurderes ved fald i ægvægt. Der skal tjekkes efter døde høns i redekasserne flere gange ugentligt. Døde høner kan ligge i vejen for systemer med automatiske lukkemekanismer. Samtidigt er det ekstremt uhygiejnisk, hvis der lægges æg i en redekasse med en rådden høne.

REGELMÆSSIGE FODRINGSTIDSPUNKTER

Det må endnu en gang nævnes, at høner er vanedyr og samtidigt har et indre ur. De kender deres fodringstidspunkter og forventer derfor foder på de givne klokkeslag. Hvis man pludseligt ændrer i dette, kan hønerne blive frustrerede, fordi den forventede aktivitet ikke kommer. Her kan de endnu engang begynde at hakke og pille hinanden i denne frustration.

Det betyder også, at fodersystemet ikke må slå fejl. Altså skal man ved hønernes indsætning være sikker på, at systemet er i god stand. Under produktionsperioden skal maskineriet tilses regelmæssigt for at sikre, at der ikke sker uheld.

EFFEKTIV UDMUGNING

Gødning i stalden udleder ammoniak og CO₂ til staldluften, og er i øvrigt en potentiel smitekilde for sygdomskim. Overvej derfor hvordan mængden af gødning, som henligger i stalden, kan reduceres. I etageanlæg fjernes størstedelen af gødningen med gødningsbåndene, og i mange anlæg er der gødningskrabere under anlæggene. Denne kombination er tæt

på at være optimal. I andre anlæg er der ingen krabere, her er man nødsaget til at fjerne dybstrøelsen manuelt/med minilæsser. I kummesystemer kan man også muge ud i både dybstrøelse og gødningen under kummerne. Det anbefales at gøre den indsats 3 – 4 gange i holdets levetid, da NH₃ og smittekim er skadelig for hønernes velfærd.

KOMMENTAR FRA FORFATTERNE

Det er ikke muligt helt at undgå underforsyning af næringsstoffer hos hønerne i startfasen, hvorfor risikoen for udvikling af stress og fjerpilning altid er overhængende i den periode. Men erfaringen er heldigvis, at de fleste flokke kommer igennem perioden med acceptabel velfærd - nogle endda med rigtig god velfærd, dvs. rolige harmoniske høner, uden fjerpilning og med lav dødelighed. Forklaringen skal findes i, at hvis alle andre parametre i produktionen er optimale, så kan hønerne godt leve med, at de er lidt underforsynede med næringsstoffer i en periode.

